

Seznam příloh

Obrázek č. 1 - *Etruský náhrobek*

Obrázek č. 2 - *Reklamní pohlednice propagující ženský časopis (kolem roku 1910)*

Obrázek č. 3 - *Ukázka systematizace učebnice*

Obrázek č. 4 - *Tematický celek „Opakování“*

Obrázek č. 5 - *Ukázka tematického celku „Byzantská říše“*

Obrázek č. 6 - *Ukázka tematického celku „Dějiny islámských zemí“*

Obrázek č. 7 - *Tematický celek „Renesance a humanismus“*

Obrázek č. 8 - *Ferdinand Habsburský podává květinu své ženě Anně Jagellonské*

Obrázek č. 1 - *Etruský náhrobek*

Obrázek č. 2 -
*Reklamní pohlednice
propagující ženský
časopis (kolem roku
1910)*

HUSITSTVÍ A POZDNÍ STŘEDOVĚK

Bouřlivá husitská doba začala

Hus na hranici

Přišel pak na popravěš, poklekl a rozepjav ruce a zdvihnuv oči k nebi, zbožně se modlil. Potom ho svlékli z jeho šatu a uvázali k sloupu s provazy. Dříve však, než ho podpálili, přijel k němu na koni říšský maršálek, vybízej ho, aby to, co kdysi kázal, odvolal, a on, pohlédnuv k nebi, odpověděl: „Bůh je mi svědek, že jsem to, co se mi falešně připisuje, nikdy neučil ani nekázal.“

(Petr z Mladoňovic, Zpráva o mistru Janu Husovi v Kostnici)

O které události vypovídá zpráva očitého svědka? **C 090** Kdy k ní došlo? Najděte výrazy, které se už nepoužívají, a převedte je do dnešní češtiny. Posuďte, co znamenají Husova slova *co se mi falešně připisuje*. Odhadněte, co a proč bylo namalováno na papírové čepici na Husově hlavě. Ukažte na obrázku zástupce šlechty. Kdo je zobrazen na koních vlevo? Koho představuje splývající tmavý pruh s naznačenými obličejí na pozadí obrazu? Posuďte, proč se upálení konalo na veřejném místě a za účasti davu lidí.

P	6
Ú	7
S	8
Č	9
P	10
S	11
N	12
červenec	2009

Jak si dnes připomínáme památku Jana Husa?

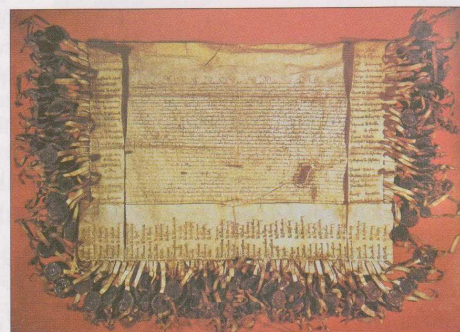

Husův pomník v Husinci

Zjistěte, ve které době byl vybudován nejbližší pomník Jana Husa ve vašem okolí.

Husova mučednická smrt měla v našich zemích silnou odezvu

K protestnímu listu zaslánému do Kostnice přivěsilo své pečeti celkem 452 šlechticů: *Veledůstojným pánům kardinálům a celému koncilu kostnickému. Hlásíme se k ctihodnému Janovi Husovi. Jeho jste pouze z ohledu na falešné žaloby jeho úhlavních nepřátel odsoudili a ukrutnou smrtí zabil. To se stalo na věčnou hanbu našeho království. Jan Hus byl najisto člověk dobrý. Věrně kázal Boží zákon, učil nás i naše poddané a všechny bludy vytrvale zamítal. Dáno v Praze léta Páně 1415 v plném sněmu šlechticů Království českého a Markrabství moravského.*

Komu byl stízný list určen? Uvedte, co bylo jeho hlavním obsahem. O čem svědčí velké množství přivěšených pečeti?

Vyjádřením touhy po změnách se stal kalich

Představitelé koncilu se domnívali, že upálením Jana Husa zabrání šíření jeho myšlenek mezi lidmi. Dokonce i popel z hranice nechali vhodit do řeky Rýna. Počet stoupenců Husových názorů na nápravu církve ale naopak vzrůstal. V cizině je začali posměšně nazývat viklefité nebo **husité**. Při mších husitští kněží podávali věřícím kromě hostie [hostyje] i **mešní víno z kalicha**. Kněží i ostatní účastníci bohoslužby přijímali „tělo i krev Páně“ na znamení rovnosti všech v církvi a před Bohem. Přijímání *pod obojí způsobou* odlišovalo husity od katolíků.

K husitství se přihlásili lidé ze všech vrstev obyvatelstva. Lišili se však ve svých požadavcích a způsobu jejich prosazování. Šlechta, měšťané a učenci z pražské univerzity se zaměřovali především na nápravu církve. Méně majetní doufali také v zásadní změny ve společnosti. Mnozí z nich věřili, že se blíží konec starého světa, aby byl nastolen nový, spravedlivější.

Obrázek č. 3 a – Ukázka systematizace učebnice

HUSITSTVÍ A POZDNÍ STŘEDOVĚK

Z jakého důvodu byl popel z Husovy hranice vhozen do řeky Rýna? Splnilo se očekávání koncilu? Jakou reakci Husovo upálení vyvolalo? Proč byli stoupenci nápravy církve nazýváni viklefité nebo husité? Co vyjadřovali husité „přijímáním pod obojí“? **056** Co je eucharistie? **082-083**

Z čeho vycházely představy o konci světa, které se mezi husity v tomto období objevovaly? Zdůvodněte, která část husitů dostala označení radikální a která umírněný proud.

Kolik kněží je na obrázku? Při které činnosti jsou zachyceni? Ukažte hostii. Co hostie pro věřící znamená?

Přijímání pod obojí

Napětí mezi Husovými zastánci a odpůrci narůstalo

Radní Nového Města pražského husity pronásledovali. Některé z nich nechali uvěznit. Zástup vedený knězem Janem Želivským 30. července 1419 tvrdě odpověděl a radnici dobyl. Členové městské rady byli vyházeni z oken a zabiti. Tomuto činu říkáme **defenestrace**. V zemi začala revoluce. Král Václav IV., v té době těžce nemocný, nedlouho po obdržení zpráv o těchto událostech zemřel.

S pomocí lišty vysvětlíte původ slova **defenestrace**. Zdůvodněte, zda byl Jan Želivský představitelem umírněného, nebo radikálního husitství.

Baštou radikálních husitů se stalo město Tábor

Město bylo založeno na strategicky výhodném místě nad řekou Lužnicí. Táborité chtěli žít důsledně podle Božích zákonů. Přicházeli sem lidé z okolních vesnic, kteří opustili své chalupy a pole, řemeslníci, ale i někteří měšťané a chudší šlechtici. Všechen svůj majetek, který s sebou přinesli, v této době odevzdávali do kádí pro společnou potřebu. Mysleli si, že už tyto peníze a věci nebudou potřebovat. Nazývali se mezi sebou bratři a sestry. Táborští kněží nosili při bohoslužbách na rozdíl od katolické církve i umírněných husitů stejné oblečení jako prostí věřící. Stáli v čele obce spolu se čtyřmi **hejtmany**, kteří se starali o vojenské záležitosti.

Najděte v odstavci příklad toho, jak táborité prováděli radikální změnu ve společnosti. Zdůvodněte, proč byli lidé v této době ochotni vzdát se majetku. Kdo byli hejtmani? Podle čeho byl Tábor pojmenován? **M 090** Kde toto město leží? **C 090** Kdy bylo husity založeno? **S** Co je to kád'?

Shrnutí:

Husova smrt vyvolala v Českém království velké pobouření. Husovi stoupenci projevovali touhu po změnách v církvi i společnosti. Jejich symbolem se stal kalich.

- 1 Shrňte, co u nás Husova smrt vyvolala.
- 2 Pohovořte o dvou husitských proudech. Které skupiny obyvatel patřily k jejich zastáncům? Najděte příklady toho, v čem se tyto dva proudy odlišovaly. Co je naopak spojovalo?

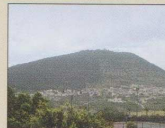
SSC Vyhledejte význam slova revoluce.

Slovo **defenestrace** je složeno z latinských *fenestrum* – okno a *praedolus* – de – z.

Radikální [radykální] postup prosazuje často zásadní změny bez ohledu na podmínky.

V čem je tento čin radikální? Čeho chce takový protest dosáhnout?

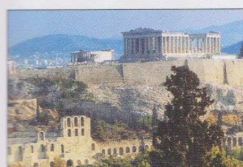
M 008 Kde leží hora Tabor? Zdůvodněte, proč si husité vybrali právě horu z této země.

Zjistěte z jiných zdrojů, jakou úlohu mají dnešní radikální hejtmani.

OPAKOVÁNÍ

Pro kulturu Řeků a Římanů užíváme společně označení antika

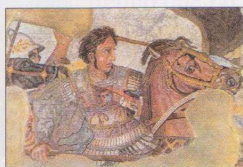
Řekové a Římané dále rozvíjeli poznatky, které vznikly v nejstarších státech. Zdokonalili je v oblasti politické, hospodářské, vědecké i umělecké.

Akropole v Athénách

Periklės

Alexandr Veliký

Caesar [cězár]

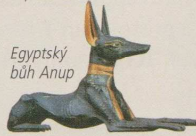
Colosseum [koloseum] v Římě

Ve kterém městě se zrodila demokracie? Vysvětlete, v čem spočívá demokratické uspořádání. Díky kterému z vyobrazených mužů se řečtina stala „světovou řečí“ v Egyptě a zemích ležících východně od Řecka? Které město bylo centrem největší říše starověku? Čím se proslavil Caesar? Jak došlo k tomu, že se latina stala úředním jazykem v celé oblasti Středomoří? **M 016A** Ve které části římské říše převažovala řečtina, ve které latina?

Víra ovlivňovala život lidí

Bohyně plodnosti z Mezopotámie

Egyptský bůh Anup

Římský bůh Jupiter

Řecký bůh Apollón

Nebudeš mít jiného boha mimo mne. Neuděláš si žádné zpodobení toho, co je nahoře na nebi, nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit.

(Hebrejská Bible)

Lidé ve starověku uctívali množství různých bohů. Věřili, že na jejich přízni závisí osud lidí i celých států. Stavěli jim proto honosné chrámy a přinášeli oběti a dary. Zvláštní postavení zaujímal náboženství Židů, **judaismus**. Bylo založeno na víře v jediného Boha. Podle tradice dal Bůh proroku Mojžíšovi na hoře Sinaj Tóru, která je první částí **hebrejské Bible**. Její součástí je i deset pravidel (příkázání), jak mají lidé žít.

Ve kterých starověkých státech uctívali jednotlivé zobrazené bohy? Jmenujte jiná jména bohů a bohyň, které uctívali v Řecku, římské říši, Indii, Egyptě a Mezopotámii. Proč nebyl zobrazen Bůh Židů? Která tato náboženství označujeme jako polyteistická? Kdo vyznával ve starověku monoteistické náboženství? **S** Ověřte si význam slov **polyteismus** a **monoteismus**. Která další příkázání z desatera znáte? S pomocí lišty si připomeňte příběhy z hebrejské Bible.

Shrnutí

Pravěk byl obdobím utváření člověka. Lidé postupně přešli od kamenných nástrojů ke zpracování kovů. Na konci pravěku se začali věnovat zemědělství. Ve starověku se společnost organizovala v prvních státech. Mnohé z vědomostí, které si tehdy lidé osvojili, využíváme dodnes.

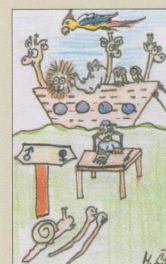
- 1 Porovnejte vlastními slovy období pravěku a starověku.
- 2 Pohovořte na základě lekce o řemeslných dovednostech, politickém uspořádání, náboženských představách i dalších věcech, ve kterých navazujeme na lidi žijící v pravěku a starověku.

Vzpomeňte si, co se skrývá za spojením *kalos kai agathos*. Posuďte své aktivity ve škole i mimo ni. Zvažte, zda naplňujete požadavky kalokagathie. Pokud ne, upravte své plány, jak využívat volný čas.

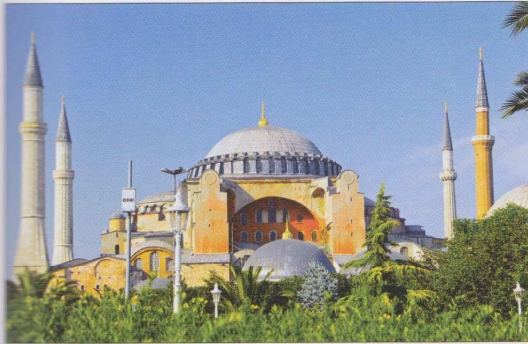

David a Goliáš na francouzském vyobrazení ze 13. stol.

Příběhy z hebrejské Bible si připomínáme dodnes. Pohovořte s pomocí obrázku o potopě světa a boji Davida s Goliášem. Znáte některé další?

BYZANTSKÁ ŘÍŠE

Dnešní podoba chrámu Hagia Sofia

Chrám Hagia Sofia je největší byzantskou církevní stavbou. Její kopule představuje nebeskou klenbu. Má průměr 33 m a dosahuje výšky 55 m. Technicky mimořádně náročnou konstrukcí dokázal matematik Isidor z Milétu skvěle propočítat. Stavba odolala i řadě zemětřesení. Minarety byly přistavěny po dobytí Byzance Turky, kdy se chrám stal mešitou. Za kterého císaře byl chrám postaven? ⇒ 019 Zjistěte význam slov **mešita** a **minaret**. Popište umístění minaretů u chrámu. Zdůvodněte, proč k jejich výstavbě došlo. Kterým dvěma náboženstvím chrám v různých dobách sloužil?

Císařovna Theodora [teodora] nebyla vznešeného původu, její otec cvičil medvědy v cirku. Byla však výraznou osobností a svého muže ovlivňovala i v politickém životě. Dala tvrdě potlačit povstání v Konstantinopoli, zasahovala do výběru Justinianových vojevůdců a rádců. Které vlastnosti musela Theodora podle vás uplatnit, aby se stala jednou z nejmocnějších osobností byzantské říše?

V počátcích byzantské říše byl kladen důraz na honosnou výzdobu chrámů

Obrazům světců přisuzovali věřící v Byzanci zázračnou moc. Prokazovali jim okázalou úctu a očekávali od nich pomoc ve svých trápeních. Později byla zázračná moc obrazů světců zpochybněna, a byly dokonce z chrámů násilně odstraňovány. Proto se v byzantských kostelích dochovalo jen velmi málo starších mozaik, nástěnných maleb i ikon, obrazů svatých malovaných na dřevě.

Bohatství Byzance lákalo řadu obchodníků i dobyvatelů

Armáda byzantské říše v průběhu staletí válčila s kočovnými Bulhary, Slovy, Araby, dobyvateli ze západní Evropy i Turky. Některé luxusní zboží (např. hedvábné látky) přicházelo do Konstantinopole až z daleké Číny. Největší vliv měla byzantská kultura na Slovy v jižní a východní Evropě.

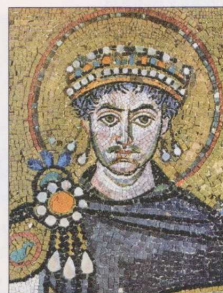
Shrnutí

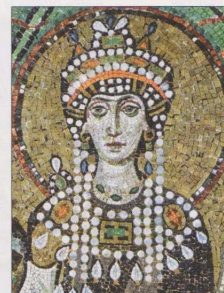
Byzantská říše plynule navázala na říši východořímskou. V raném středověku byla nejvyspělejší zemí celé Evropy. V její kultuře se spojují prvky antické i středověké. Soubor byzantského práva ovlivnil celý další vývoj evropského zákonodárství.

- 1 Která stavba dokládá bohatost a vyspělost byzantské kultury?
- 2 **M 017B M 017C C 017** S pomocí mapek, údajů na časové ose a vyobrazení shrňte dějiny byzantské říše od založení Konstantinopole až do jejího obsazení Turky.

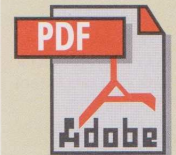
Justinian I. a jeho žena Theodora

Pravoslavné církve jsou dnes druhým nejpočetnějším proudem v křesťanství po církvi římskokatolické. Hlásí se k nim především věřící v Řecku, Rusku a některých dalších slovanských zemích. Zjistěte v jiných zdrojích, kdy slaví pravoslavní věřící Vánoce.

Vladimírská Madona (12. stol.)

V jakém významu se dnes používá slovo ikona nejčastěji?

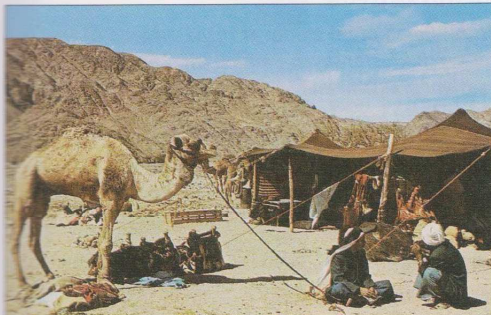
SSC Vyhledejte jeho další významy.

Chrám sv. Sofie v Kyjevě, který byl založen na konci 10. stol.

DĚJINY ISLÁMSKÝCH ZEMÍ

Prorok Muhammad sjednotil Araby

V době vzniku islámu můžeme obyvatele Arabského poloostrova podle způsobu života rozdělit do dvou skupin. První byla usedlá v oázách a věnovala se zemědělství a obchodu. Druhou skupinou obyvatel byli beduíni kočující v poušti. Lidé byli rozděleni podle příbuzenství a soupeřili spolu. Vyznávali řadu různých božstev. Byli mezi nimi i křesťané a židé. Islám se stal předpokladem ke sjednocení všech. Kmeny se

musely podříditi vůdci náboženské obce. Nejdříve to byl Muhammad. Po jeho smrti byli voleni jeho následovníci, **chalífové** (jednotné číslo chalífa). Ti rozhodovali v náboženských otázkách a zároveň vládli státu.

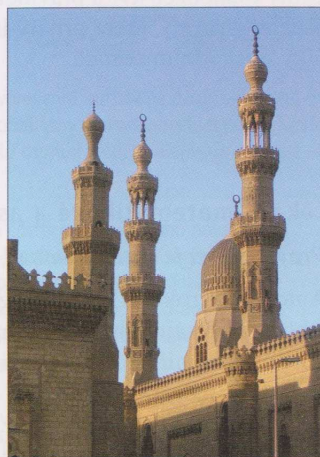
Posudte, jak ovlivňovaly přírodní podmínky život obyvatel Arabského poloostrova. Kdo byli chalífové?

Arabové vítěznými válkami položili základy mocné říše

Brzy po přijetí islámu začali Arabové ovládat rozsáhlá okolní území. Spolu s válečnými výboji se šířilo i jejich náboženství. Bojům ve jménu šíření víry se říkalo **džihád**. Šlo ale pouze o jednu z cest. Poddaní často dobrovolně přestupovali na islám, ať už spontánně, či s vidinou lepšího postavení. Pokud byli křesťany nebo židy, mohli nadále vyznávat svou víru. Museli však za to platit státu zvláštní daň a podléhali některým omezením. Arabská říše sjednotila řadu různých národů.

Zdůvodněte, proč bylo pro vyznavače jiných náboženství výhodné přestoupit na územích ovládaných muslimy na islám. **M 028A** Na které území se rozšířil islám v době Muhammadova života? Do kterých tří kontinentů se rozšířil v následujících dvou staletích? Pojmenujte řeku, již muslimové překročili na východní hranici. **M 017B** Komu patřil Jeruzalém a Damašek, než byl dobyt arabskými vojsky?

Věž mešity se nazývá **minaret**. Z ní svolává muezzin [muezin] ke společné modlitbě. Který symbol islámu lze na obrázku rozeznat? Které křesťanské stavby lze z hlediska jejich účelu přirovnat k mešitám? Jakým způsobem se z nich dávají dodnes znamení věřícím?

Mešita

Shrnutí:

Islám vychází z učení proroka Muhammada. Je nejmladším ze tří světových náboženství vyznávajících víru v jediného Boha. Arabové se díky němu sjednotili a vytvořili mocnou říši.

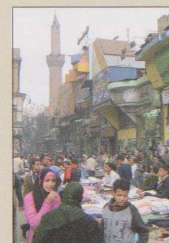

- 1 Vyhleďte v lekci společné nebo podobné rysy islámu a křesťanství.
- 2 Popište, jakým způsobem se islám přičinil o vznik mocné arabské říše.

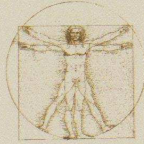

Islám ovlivňuje i způsob oblékání věřících.

Slovo *džihád* znamená usilování nebo také boj. Nejčastěji bývá spojován s válkou. Ve skutečnosti je však užití tohoto slova mnohem širší. Může zahrnovat např. také dobročinnost.

S arabským světem se dnes můžeme seznámit mnoha způsoby. Máte nějakou podobnou zkušenost? Podělte se o ni se svými spolužáky. Co vás nejvíce zaujalo a překvapilo?

Renesanční umělci dostávali zakázky od svých mecenášů. Jak se dnes mecenášům říká?

Renesance souvisí s italským *rinascita* [rinascita], znovuzrození. Co se mělo podle přání tehdejších lidí obnovit?

Mirón – Discobolos (5. stol. př. n. l.)

Popište, v čem se tato antická socha podobá Michelangelovu Davidovi.

RENEŠANCE A HUMANISMUS

Renesance oslavuje krásy života

Michelangelo – David (Florence r. 1504)

Renesanční umělecká díla se snaží navodit dojem živosti zobrazovaných postav. Doložte z obou ukázek, jakým způsobem toho umělci dosahovali. Čím je dáma na obraze ozdobena? Popište její ruce i rukávy. Které zvíře lehce přidržuje? ⇐ 007 Pripomeňte si biblické vyprávění o Davidu a Goliášovi. Ve kterém okamžiku děje podle vás umělec Davida zachytil?

Které postavy bývaly nejčastěji zobrazovány v románském a gotickém období? Porovnejte, v čem se v tomto ohledu renesance odlišuje.

Leonardo da Vinci – Dáma s hranostajem (kolem r. 1486)

Lidé v severní Itálii objevovali radosti pozemského života

Severoitalská města patřila k nejrozvinutějším v celé Evropě. Zdejší obchodníci, řemeslníci a bankéři bohatli. Byli úspěšní a sebevědomí. Obklopovali se krásnými věcmi a zajímali se o nové poznatky. Svými penězi proto podporovali **vzdělání a práci umělců** i učenců. Nechávali sebe i své blízké portrétovat slavnými malíři. Stavěli si pohodlné zámky a paláce. Jejich úspěch přece musel být vidět.

Jaké skupiny lidí podporovaly umělce? Zdůvodněte, proč lidé v době renesance utráceli své peníze za něco tak „neužitečného“, jako je umění.

Lorenzo Nádherný (1463–1503), jeden z mecenášů ve Florencii

Obyvatelé Itálie považovali za vrchol krásy díla z období antiky

Řecký chrám

Severní Itálie byla rozdělena na malé městské státy. Italští vzdělanci ale toužili obnovit slávu starověké římské říše. Obdivovali krásu antických soch a staveb. Viděli, že co je přirozené, je krásné. Nové období dostalo název **renesance**. Umění této doby, vycházející z antického ideálu, nazýváme renesanční umění.

Kde renesance vznikla? Dejte do souvislostí, proč měli právě v Itálii lidé blízko k antické kultuře. S jakými památkami antického umění se mohli setkávat? **M 104A** Vyhledejte severoitalské městské státy, ve kterých vznikla nejdůležitější renesanční díla. **S** Co je to ideál?

⇐ 007 Pripomeňte si, co byla kalokagathie. **C 105** Ve kterém století renesance začala? Kolik staletí toto období trvalo?

Colosseum v Římě

Srovnejte řeckou a římskou starověkou stavbu na liště. Na které z nich vidíte sloupy, polosloupy a kde jsou půlkruhové oblouky? ⇐ 104–105 Porovnejte jejich podobu s renesančními stavbami.

Slavná doba stvořila slavné umělce

Renesanční umělci už ve své době patřili ke slavným lidem. Mnozí z nich se zabývali hned několika různými druhy umění a byli nadaní i v dalších směrech. Vzdělávali se.

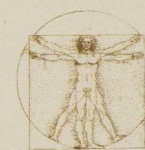
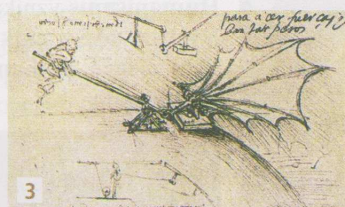
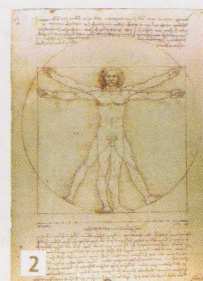
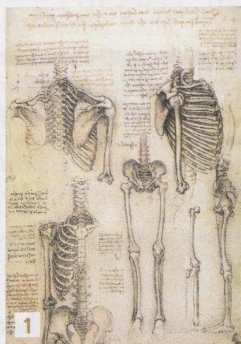
RENEŠANCE A HUMANISMUS

Studovali antické památky i svět kolem sebe. Své výtvořiny, na rozdíl od středověkých umělců, hrdě podepisovali. Někteří se dokonce sami zpodobnili ve svém díle.

Vysvětlete, jak rozumíte tomu, když se o někom mluví jako o „renesančním“ člověku. Co vyjadřovali renesanční umělci tím, že na rozdíl od svých předchůdců díla podepisovali?

Leonardo da Vinci [vinčiči] se snažil vystihnout ideální proporce lidského těla. Pracoval podle živých modelů, aby se jeho obrazy a sochy blížily skutečnosti. On, stejně jako další renesanční umělci, své obrazy a sochy pečlivě promýšlel a propočítával. Své nápady a poznatky z různých vědních oborů si zaznamenával. Zabýval se i návrhy různých strojů.

Které z kreseb dokazují Leonardovu znalost anatomie? Ve které kresbě propočítával ideální proporce lidského těla? Zdůvodněte, proč malíř potřeboval znát jeho stavbu. Rozpoznejte, kterým technickým problémem se zabýval. **C 105** Kdy Leonardo žil? **M 104A** Ve kterých městech tvořil?

Leonardo da Vinci je příkladem renesančního ideálu všestranně rozvinutého člověka. Byl umělcem, vědцем i technikem.

Z jakého důvodu je dnes těžší dosáhnout vysoké úrovně v několika oborech najednou? Proč je i v současnosti všestrannost důležitá?

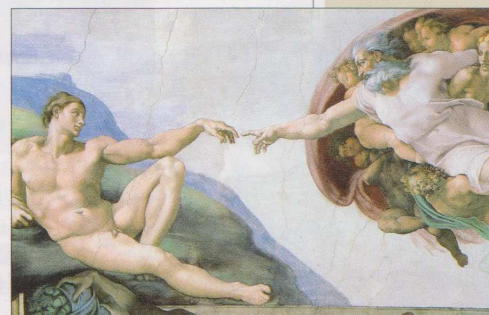
Michelangelo Buonarroti [mikelandželo buonaroty] obdivoval na antických předchůdcích dokonalou souměrnost a harmonii. Svou tvorbou usiloval vyjádřit i vnitřní krásu a velikost člověka.

Jak je zpodoběn Bůh? Co se na obraze stane v příštím okamžiku? Dotknou se prsty, nebo bude pohyb rukou směřovat od sebe?

Z velkého zřídla, z hvězdy nejjasnější noc z dalek zapaluje světla svá...

(Úryvek z Michelangelovy básně)

Z ukázek Michelangelovy tvorby odvodte, kterým uměleckým oborům se věnoval.

Michelangelo – Stvoření Adama, z fresky v Sixtinské kapli v Římě

Michelangelo – Kópule chrámu sv. Petra v Římě

Zkuste vymyslet co nejvíce zaměstnání, která by díky svému nadání a rozmanitým zájmům mohl Leonardo vykonávat.

Velká část italského renesančního umění je k vidění v italských galeriích. Přesto Leonardova Mona Lisa v Itálii není. Najděte v jiných zdrojích, do které země byste museli jet a kterou galerii navštívit, pokud byste chtěli tento slavný obraz vidět.

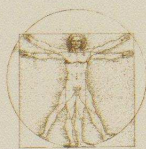
Shrnutí:

Renesanční umělci byli všestranně talentovanými osobnostmi. Ve svých dílech zachycovali především radostné stránky života. Snažili se vystihnout krásu člověka a přírody.

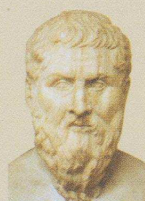

- 1 Zdůvodněte, proč renesance vznikla právě v Itálii.
- 2 O co usilovali renesanční umělci ve svých dílech? Jak se odlišovali od umělců z předchozích dob?

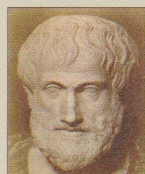

Pojem humanismus souvisí s latinskými slovy *humanitas*, lidskost a *humanus*, lidský.

SSC Jaké dva významy má dnes slovo humanista?

Platón

Aristotelés

Platón a Aristotelés patří mezi nejvýznamnější řecké filozofy. Z jejich díla vychází řada dnešních vědních oborů.

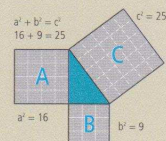

Schéma Pythagorovy (pythagorovy) věty

Ve kterém předmětu se setkáte s Pythagorovou větou o vztahu mezi stranami pravoúhelníka?

RENEŠANCE A HUMANISMUS

Touha poznávat svět je přirozená všem dobrým lidem

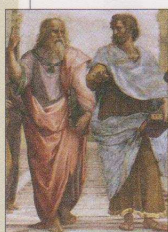
Proto bych si přál, aby byl pěkně a souměrně rostlý, aby projevoval sílu, lehkost a uvolněnost a aby ovládal všechna tělesná cvičení vhodná pro válečníky. V dvořanově vystupování musí být půvab. Přál bych si, aby byl v literatuře vzdělán víc než průměrně, aby ovládal nejen latinu, ale i řečtinu, v kterémžto jazyku bylo napsáno mnoho výtečných knih. Aby znal básníky a právě tak řečníky a dějepisce a byl zběhlý v psaní veršem i prózou, především v našem lidovém jazyce.

(Baldassare Castiglione [baldasare kastilione] (1478–1529), Dvořan)

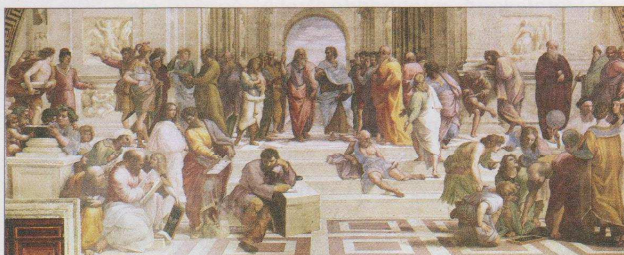
S Ověřte si význam slova **dvořan**. Jaké dovednosti a vlastnosti měl správný dvořan mít? Které dva jazyky se musel naučit, aby si mohl přečíst knihy v jeho době nejvíce oceňované?

Dvojčetem renesančního umění je humanistická vzdělanost

Humanismus vzniká ve stejném místě a ve stejnou dobu jako renesance. Vychází také z antiky. Vzdělání lidé studovali staré řecké a latinské knihy. Tyto učence, **humanisty**, zajímal především člověk a rozvíjení lidských schopností.

Platón a Aristotelés

Raffael Santí (1483–1520), Athénská škola

Které vědecké disciplíny rozvíjeli antičtí učenci zobrazení ve zvětšených detailech? U jednoho z nich vám pomůže k zodpovězení otázky předmět, který drží, a **M 116A**. U dalších využijte lištu. Zdůvodněte, proč právě Platón a Aristotelés stojí uprostřed celé kompozice. Co tím malíř vyjádřil?

Pythagorás

Ze kterých slov je pojem **humanismus** odvozen? **023**
V čem se zájem humanistů odlišoval od zájmu středověkých učenců?

Ptolemaios

Čím se má řídit úspěšný politik?

Někteří humanisté se zaměřili na praktické záležitosti. V severoitalských městských státech často probíhaly boje o moc. **Niccolò Machiavelli** [nikolo makijaveli] shrnul své názory na to, jaké vlastnosti by měl mít úspěšný panovník:

Občasné, byť i přísné tresty jsou pro občany daleko milosrdnější než shovívavost vůči nepořádkům, která nutně musí skončit zle pro všechny – vražděním a loupením. Čemu tedy dát přednost – popularitě, či respektu? Obojí totiž sloučit v jedno nelze, tak jako oheň a vodu. Má-li se tedy panovník jednoho z toho zříct, pak je lepší oželet to první.

(Niccolò Machiavelli, Úvahy o vládnutí a vojenství)

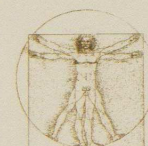
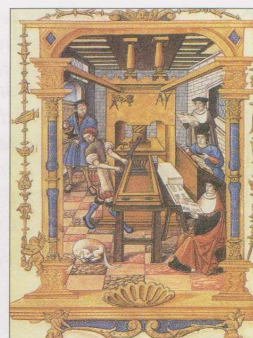
K čemu vede shovívavost vůči nepořádkům podle Machiavelliho? Myslel si, že je možné být k lidem tvrdý, a zároveň jimi zůstat oblíben?

RENESSANCE A HUMANISMUS

Knihy se staly dostupnějšími než kdykoli dříve

Německý zlatník **Johannes Gutenberg** [johanes gutnberk] zdokonalil způsob, jakým šlo libovolně množit stránky knih. Při **knihtisku** se z kovu odlila zrcadlově obrácená písmenka. Z nich se do připravené přihrádky poskládal text dané stránky. Na stejně vysoká písmena se nanasla tiskařská barva. Pak už jen stačilo dát předlohu a papír do lisu.

⇨ **023** Kdo a jak množil knihy dříve? Jaké výhody oproti tomu měl knihtisk? Zkuste podle obrázku vysvětlit postup práce. Podle pracovních pomůcek odhadněte, čím se zabývají obě osoby v modrých oděvech. Co dělal člověk u lisu, aby se stránka vytiskla? Která osoba prohlíží čerstvě vytištěné stránky?

FILIZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY

Zjistěte na internetových stránkách této vysoké školy, které obory se na ní studují. Tyto obory patří mezi humanitní vědy.

Muž, který zastavil Slunce a roztočil Zemi

Staré představy o prostoru, v kterém žijeme, rozbil polský učenec **Mikuláš Koperník**. Pozorováním oblohy a matematickými výpočty zjistil, že Země není středem vesmíru. Kniha o tomto objevu vyšla až na konci Koperníkova života. Jeho následovníci se museli potýkat s nepřiznání církve i nepochopením obyčejných lidí.

Který vědní obor se zabývá zkoumáním nebeských jevů? Proč si lidé dlouho mysleli, že se Slunce pohybuje a Země stojí? Najděte v textu větu, která říká, jakým způsobem na svůj objev Koperník přišel. Jak asi církev pohlížela na ty, kteří popírali její tvrzení, že Země je nehybným středem vesmíru? S pomocí obrázku vysvětlíte Koperníkovy představy o uspořádání vesmíru.

Schéma Koperníkovy teorie (17. stol.)

Renesance a humanismus ovlivnily i kulturu dalších zemí

Ve Španělsku napsal **Miguel de Cervantes** [migel de servantes] román **Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha** [don kichot de la manča]. Hlavním hrdinou je šlechtic popletený ze čtení dobrodružných románů o rytířích. Touží jako oni bojovat za pravdu a spravedlnost. Jeho příhody končí komicky neúspěšně. Vzbuzuje však úctu, protože se snaží uskutečnit své ideály. Většina „rozumných“ lidí se totiž o něco takového ani nepokusí. V Anglii tvořil svá díla největší světový dramatik všech dob **William Shakespeare** [vilijem šejkspír]. Je autorem komedií i tragédií. Dokázal mistrovsky vystihnout složité lidské povahy. Patří mezi ně například žárlivý **Othello** [otelo], nešťastně zamilovaný **Romeo a Julie** nebo přemýšlivý princ **Hamlet**.

M 104B Pohovořte o dalších významných renesančních památkách mimo Itálii.

Tiskařský stroj

Dnes už se knihy skládáním jednotlivých písmenek netisknou. Zjistěte z jiných zdrojů, na jakém principu tiskařské stroje fungují.

Shrnutí:

Humanisté byli vzdělanci, kteří studovali staré řecké a latinské spisy. Mnozí z nich patřili ve své době k významným spisovatelům. Z jejich zájmu o vědu vyplynula i řada nových objevů. Humanismus a renesance společně ovlivnily kulturu řady evropských zemí.

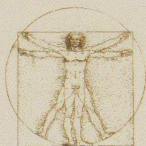

1 Zopakujte si jména slavných učenců a spisovatelů, se kterými jste se setkali v této kapitole. Přiřaďte k nim vždy obor, ve kterém se proslavili.

2 Autorem věty z nadpisu lekce je Leonardo da Vinci. Určete, k čemu mělo vzdělání podle mínění lidí v době renesance a humanismu především směřovat. Souhlasíte s touto větou i vy?

Socha Dona Quijota a jeho sluhy Sancha [sanča] Panzy, součást pomníku Miguela de Cervantese v Madridu

Které dovednosti budete potřebovat, abyste mohli studovat v cizině?

Jmenujte podle fotografií, která cizokrajná jídla si naši renesanční šlechtici dopřávali.

Pár v renesančním oblečení

⇒ 105 Poznáváte, ve kterém městě byl snímek pořízen? Patří mezi naše památky na seznamu UNESCO. Zjistěte v jiných zdrojích, co to znamená a které další naše památky jsou na tomto seznamu uvedeny.

RENESEANCE A HUMANISMUS

Renesance a humanismus v Českém království

Ráno o 10 hodinách vstávám, ustrojím se a k Pánu Bohu pomodlím, něco sobě čtu, o 11 hodinách jeden doktor ku mně přichází a mně práva čte až do 12. Tu sobě lekci opětuji a něco sice čtu až do 13. potom jdu do šermířské školy, odtud na školu tance a v tom se až do 15 cvičím. O 16 obědvám, po stole na loutnu se hrát učím a potom až do 20 hodin něco sobě čtu aneb píši. O 20 zase do školy jdu a tu až do 22 zůstávám, potom večeřím, po večeři na loutnu hraji aneb sice na procházku s přáteli někde za bránu jdu a tak čas svůj zde trávím.

(Jednadvacetiletý český šlechtic Vilém Slavata, dopis poslaný ze Sieny r. 1593)

Která činnost se Slavatovi během dne několikrát opakovala? Který obor studoval? Jakému druhu umění se věnoval? Najděte v textu tělesná cvičení patřící ke šlechtickému vzdělání. Ze kterého města byl dopis odeslán?

M 104A Najděte je na mapě. Ve kterém dnešním státě leží?

Renesanční umění přinesli do našich zemí italští umělci a vzdělanci

Renesanční umělce začali ve větší míře zvat na svá sídla králové Matyáš Korvín a Vladislav Jagellonský. Později se renesanční životní styl stal módou i mezi šlechtou a bohatými měšťany. Středověké hrady byly přestavovány na pohodlné **zámky s arkádami**. Šlechtická společnost se procházela v okrasných zahradách. Zdi šlechtických sídel i měšťanských domů zdobila **sgrafita**. Pokoje příjemně vyhřívala kachlová kamna.

Zdůvodněte, proč si zvali naši šlechtici umělce právě z Itálie. **M 105** Které typy staveb u nás v době renesance vznikaly? **S** Ověřte význam slov **arkády** a **sgrafita**. ⇒ **105** Najděte tyto prvky na ukázkách renesančních staveb. **C 091** a **M 090C** Vyvodte, proč se renesance projevila dříve na Moravě než v Čechách.

Cestování mění životní styl

Od poloviny 16. století se stalo zvykem, že mladí šlechtici podnikali cestu na zkušenou do ciziny. Nejčastěji pobývali v Itálii. I doma se pak obklopovali krásnými věcmi. Na jejich jídelníčku se objevovala cizokrajná jídla. Nosili šaty podle nejnovější módy.

Podle čeho lze poznat, že portrétovaný muž je šlechtic? Porovnejte, v čem se oděv dítěte podobal oblečení dospělé ženy. Popište šaty a další módní doplňky, které ženu a dívku zdobí.

Marie Manrique [manrike] de Lara z Pernštejna s dcerou

Vilém z Rožmberka

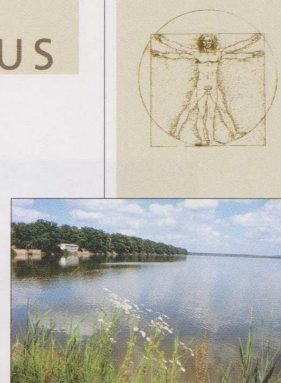
Začala doba šlechtického podnikání v českých zemích

Ukazovat se ve společnosti stálo peníze. Kdo chtěl v životě uspět, musel dobře vypadat a mít odpovídající vzdělání. Nepostradatelné bylo i chování na náležitě společenské úrovni. Šlechtici, kteří zastávali významné úřady, si stavěli honosné **paláce** v blízkosti Pražského hradu. Na ohromné výdaje jim nestačily příjmy, které vybrali od poddaných na svých panstvích. Proto se snažili získat peníze jinak.

RENEŠANCE A HUMANISMUS

Ke kterému hospodářskému oboru se vztahují první dvě vyobrazení? Který je zachycen na dobové rytině? Zkuste alespoň u jedné činnosti vysvětlit, proč přinášela velké zisky.

Rybník Rožmberk

Česky, nebo latinsky?

Nechť jiní knihy nové v latině píší a římský jazyk, vody do moře přilévajíce, šíří, já když knihy v českou řeč překládám, chudého chci raději obohatit, než se k bohatému špatnými dárky lísat. Vím, že jsem Čech, chci se latině učit, ale česky i psát i mluvit.

(Viktorín Kornel ze Všehrd, kolem r. 1495)

Který jazyk nazývá autor římský? Zvažte, k čemu byla tehdejšími lidem latina užitečná. Uveďte příklady, kdy byla vhodnější čeština.

Čeští humanisté zprvu psali svá díla latinsky. Kromě náboženské literatury vznikaly hlavně odborné knihy. V průběhu 16. století se někteří naši vzdělanci rozhodli psát česky. K rozvoji českého jazyka došlo v této době také díky rozšiřování knihtisku. Předním českým nakladatelem tohoto období se stal Daniel Adam z Veleslavína. Jeho knihy zůstaly na dlouhou dobu vzorem spisovné češtiny. Kromě vědeckých a náboženských děl lidé četli i zábavné knížky. Opakovaně bylo vytištěno například oblíbené vypravování o českých dějinách *Kronika česká*.

C 105 Vyjmenujte obory, jimž byly věnovány odborné spisy našich humanistů. Proč někteří z nich volili při psaní místo latiny rodný jazyk? Co dělá nakladatel? Zdůvodněte, proč se pro češtinu 16. století vžilo označení „veleslavínská“. **C 105** Zjistěte, kdo sepsal pravidla českého jazyka pod názvem *Gramatika česká*. Kterou podobnou knihu dnes používáte? Proč se zavedením knihtisku vzrostla potřeba sjednotit pravopis? **C 105** Jak se jmenovala první česky tištěná kniha? Kdo napsal dílo *Kronika česká* a kdy to bylo?

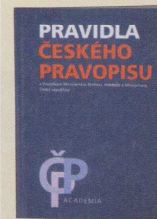
Shrnutí

V našich zemích zanechala renesance viditelné stopy na podobě řady zámků a měst. Mnozí humanisté přispěli k rozvoji českého jazyka a literatury.

- 1 Popište, jak se renesanční doba projevila v životě české šlechty.
- 2 Uveďte aspoň dvě příčiny vzrůstajícího počtu česky psaných knih v 16. století.

Jaké je české synonymum slova gramatika? Co v gramatikách najdeme? Ve kterých případech nám mohou pomoci?

Jmenujte případy, kdy se používá spisovná čeština. Kde ji využíváte vy?

Dokázali byste uvést jako příklad někoho, koho by bylo možné díky jeho vytříbené češtině označit za „Veleslavína“ naší doby?

Obrázek č. 8 – *Ferdinand Habsburský podává květinu své ženě Anně Jagellonské*